

Vallás és nacionalizmus: Tanulmányok Adrian Hastings professzor tiszteletére

Religion and Nationalism: Symposium in honour of Professor Adrian Hastings. = Nations and Nationalism, 9 (1), 5, 5–28. p. © ASEN 2003

A tanulmányok néhai Adrian Hastings: *A nemzeti lét megteremtése: etnikai lét, vallás és nacionalizmus* című könyvére összpontosítanak.

Steven Grosby Adrian Hastings bizonytalan állandóság fogalmáról ír, és arra a következtetésre jut, hogy a teljesen kifejtett nép-konceptió félreértésen alapul, mert minimalizálja vagy nem veszi figyelembe azoknak a témáknak a szükségszerű kétértelműségét, változékonyságát, melyek a nemzetet alkotják.

Adrian Hastings meghatározása szerint a nemzet egy történelmi-kulturális közösség, sajátjának tekintett területtel, melyet közös jellemzője tart össze horizontálisan. Egyes tudósok szerint a horizontalitás az állampolgárság, amely azonban változó kategória. Ezzel szemben állnak az inkább vertikális jellemzők vallási vagy etnikai szempontok köré szerveződve.

Komoly eredménnyel járt, hogy Hastings figyelmét a kollektív öntudatra és a korai, valamint középkori közösségekre összpontosította, mert rámutatott, milyen nehéz a nemzetet élesen elválasztani az etnikai lét sok formájától. A szerző üdvözlí, hogy Hastings nacionalitás-megközelítése éles ellentétben áll a nacionalitás mitológiai magyarázatával.

Hastings elemzésével kapcsolatban két további témát emel ki a szerző. Az egyik, hogy a nemzeti nyelven íródott irodalom kialakulása révén, a kultúra stabilizálódása és egy állam léte vezet el egy nemzet létrejöttéhez. Az etnikai kapcsolódást mint egy nemzet felemelkedésének előfeltételét világosan látta, de úgy gondolta, hogy a területi nemzet hátérbe szorítja a rokonság iránti igényt.

Ismert, hogy a modernista paradigma egy stabil, teljesen kialakult nemzetet feltételez, mely kulturálisan homogén. Ez az elképzelés azonban figyelmen kívül hagyja a modern nemzetállamon belüli mély megosztottságot. Ennek a paradigmának a másik feltételezése egy történelmileg eredeti és kategorikusan tiszta rokonság, ami a szerző szerint szintén helytelen, de Hastings egyetért vele.

Izrael példáján keresztül a szerző kiemeli, hogy Hastings számára a nacionalitáshoz politikailag stabil etnikai lét és az egyediség mitológiája szükséges. Ezen túl úgy gondolta, hogy a kereszténység segített az etnikumoknak erősebb nemzetekké válniuk.

A másik téma a vallással foglalkozik, azzal, hogy Hastingsnél a keresztény hiten belül a nemzetek, szokások és nyelvek széles skálája található. Hastings nem ismeri fel a vallásnak mint nacionalitás-alkotó tényezőnek a szerepét. Sok mindent igen világosan látott, de azt, hogy a nacionalitás mit jelent a vallás számára, a szerző véleménye szerint talán azért nem ismerte fel, mert nem tudott kellő mértékben elszakadni a modernizmustól.

Josep R. Llobera írása Hastings fent említett könyvéről arra összpontosít, hogy az ilyen kihívást jelent a nacionalizmus modernista koncepciójával szemben. Véleménye szerint Hastings támadóan, de udvarias stílusban azok ellen szól, akik szerint a nacionalizmus a modernség eredménye, az angol eset kivételével, mely 200 évvel idősebb. A szerző leírja, hogy Hastings átfogó képet ad a népek kialakulásáról, szoros kapcsolatot lát

a vallás és a nacionalizmus között, vagy ahogyan ő fogalmazott, a bibliai fordítás és nemzeti ébredés között.

A szerző egyetért a nemzetek középkorba tehető eredetével, de veszélyesnek találja a jelen nemzeti realitásokat a múltba visszavetíteni, véleménye alátámasztására Spanyolország példáját idézi.

A továbbiakban, a világ különféle részeivel foglalkozó fejezeteket taglalja a tanulmányban, közülük kiemeli a Nyugat-Európáról szóló fejezetből az Európai Unió fejlődésével kapcsolatos szakaszt. Kelet-Európa Oroszországgal együtt szerepel, és kiemelendő, hogy a volt Jugoszlávia áll a vizsgálódás középpontjában. A várható jövőbeli konfliktusok színtereként az afrikai helyzetet mutatja be, ahol több száz etnikai csoport létezik, és nem mindegyikük válhat nemzetállammá.

A szerző a könyv ismertetését annak záró részével fejezi be, amelyben Hastings az etnikai lét és a vallás szerepét a modern nacionalizmussal kapcsolatban elemzi. Az etnikai létről kijelenti, akár tetszik nekünk, akár nem, továbbra is realitásnak kell tekinteni, a valásról pedig mint az etnikai lét és nemzetek építőjéről és fékező erejéről ír.

Végül Hastings munkájának eredetiségét emeli ki egy olyan időszakban, amikor a nacionalizmussal foglalkozó könyvek többsége csak önmagát ismétli.

Branka Magaš Hastings könyvének csak egy fejezetével foglalkozik a bosnyákságról írott tanulmányában: az a kiindulópontja, hogy állami projektek és nem etnikai ideológiák játszottak központi szerepet Bosznia nemzeti identitásának kialakításában. Először Bosznia átalakulását mutatja be államból nemzeté, rámutat leggyengébb pontjára, a gyengén szervezett katolikus egyházra és ennek következményeire, az írásbeliség alacsony szintjére, mely gátolta az állami bürokrácia kialakulását.

Ezzel kapcsolatban a szerző azt a kérdést veti fel, hogy a szerb és horvát nacionalizmus miért bizonyult olyan erősnek bosnyák földön. A válaszhoz a nemzeti gondolatokat vizsgálja, és megállapítja, hogy az állami-nemzeti ideológiák intézményesen kapcsolódtak a múlthoz, a horvátoknál a zágrábi parlamenthez, a szerbeknél az egyházhoz. Hastings állításával szemben leszögezi, hogy a Bosznia miatti harcok a XIX–XX. században nem etnikai és területi koncepciókról szóltak, hanem az állami elképzelések közötti viták voltak.

Bosznia történetének leírása során a XV. és a XX. századi események hasonlóságára hívja fel a szerző a figyelmet, feltéve a kérdést, hogy vajon a történelem megismétli-e önmagát.

Összegzésként a bosnyák, horvát és szerb középkori államok kialakulásáról, azok különbözőségéről szól. A nemzet megalakulásában az állami-területi, szemben az etnikai elv elsődlegességének nincs jobb bizonyítéka, mint a határok megléte e három ország között, úgy, hogy Bosznia és Horvátország majdnem ugyanott van, mint a középkorban, míg Szerbia a Drinától keletre.

Anthony D. Smith a nemzetekről és nacionalizmusról szóló tanulmányában jelentősnek és időszerűnek tartja Hastings munkáját, mely munkásságának csak kis részét képezte. Hastings munkájából kiemeli, hogy a nacionalizmussal kapcsolatban ellentét feszül a középkori és a modern történészek között, ennek kapcsán három érvet mutat be. Hastings állítása szerint a nemzetek és nacionalizmusok nem a francia és amerikai forradalmak idején jelentek meg, mint ahogyan azt a modern történészek állítják. A másik két érv ez előbit hivatott alátámasztani, az első, hogy a nemzetek és a nacionalizmus a kereszténység terjedésének termékei, a második pedig, hogy mivel a kereszténység az Ószövetséget fogadta el, az Ószövetség államról alkotott ideálját is elfogadta. Semmilyen más vallási ha-

gyománynak nem volt ilyen politikai prototípusa, ezért a nemzetek és nacionalizmus ki-
zárólag zsidó-keresztény és európai jelenség.

Hastings nem volt egyedül ezzel a nézetével, de eredetisége abban állt, hogy kereszt-
ény eredetükre hivatkozott, mint népek jelenlétének bizonyítékára a Közel-Keleten, és
erre alapozta a modernista ortodoxia radikális kritikáját. A keresztény eredetről és a kö-
zépkeleti népek jellegéről tudatos, folyamatos állandóságra következtetett, de ezt egyes
európai népekre korlátozta, különösen Angliára és szomszédaira. Az érvelés a nemzet fo-
galmának eltérő meghatározásával is kapcsolatban áll, de számos probléma is felmerül
vele kapcsolatban. Az első, hogy a nacionalizmus a XVIII. század végéig ismeretlen volt,
amire Hastings utal, az nemzeti érzelem és nem nacionalizmus. Másodszer, ha Hastings
érve a nemzet írásbeliség szerinti meghatározásáról igaz, akkor nemzetek már az ókor-
ban léteztek, de ő Európán kívül csak a keresztény Örményországban és Etiópiában is-
mert el nemzeteket. A harmadik probléma a nyelv és a nemzetiség kapcsolata és a klasz-
zikus nyelvek kapcsolata a bennszülöttekhez. A példák alapján a szerző arra a követ-
keztetésre jut, kétséges, hogy a kereszténység egyedi ebben a vonatkozásban.

Hastings állítása megalapozottabb, amikor a nemzetiség és különösen a nacionalizmus
bibliai alapjaira utal, legalábbis nyugaton, de itt is különbséget kell tenni a szövetségi et-
nikai választás és az inkább misszionárius kiválasztás között. A szerző véleménye szerint
Hastings elmélete a zsidó-keresztény eredetről megalapozott, mert a nacionalizmus eu-
rópai ideológia, és sok nézete keresztény (és klasszikus) forrásból ered, de nem lehet csak
Európára korlátozni.

Hastings állítása a bibliai kereszténység és az irodalmi nyelv közötti kapcsolatról a fő
érvvel, a nemzetek modernség előtti voltával kapcsolatos igazi kérdéseket háttérbe szo-
ríthatja. A kérdések a következők: ha a nemzetet nem egy irodalom létrejöttével határoz-
zuk meg, akkor milyen értelemben és milyen időszakban beszélhetünk nemzetekről. A
szerző válaszként számos lehetőséget sorol fel, például az önmeghatározás kérdését,
azok számát, akik a nemzet életében részt vesznek, a mítoszok, szimbólumok létrehozá-
sát, a határokat, a kultúrát, az állampolgárok jogi-politikai kultúráját, államok közötti há-
lózatot, ideológiát.

Hastings munkájának legnagyobb erénye az a bátorság és éleslátás, amivel hozzájárult
e témakör újraértékeléséhez és újbóli felfedezéséhez.

Az összeállítás Hastings utolsó cikkével, a *Szentföldek és politikai következményeik* című
írásával zárul, melyben azzal foglalkozik, miért volt Írország szent, és volt-e ennek jelen-
tősége politikai értelemben.

Galló Judit

Hit és egyházak Európában

Szawiel, Tadeusz: Wiara i Kościół w Europie. = Więź, 2003. 5. no. 28–38. p.

A vallásos, a nem vallásos ember, sőt: az ateista is, egyaránt annak az európai kultúrának
az örököse és hasznélvezője, amelyet a kereszténység hozott létre. Max Weber szerint a
kapitalizmus is a kereszténységben gyökerezik, ui. eredetileg akarva-akaratlanul a lélek
megváltása iránti gondoskodásból jött létre.

Napjainkban eminens fontosságú kérdés: a földrész jövőjében miként alakul majd a
hitélet, és milyen fontosságúak lesznek az egyházak. Az European Values Study 1990. és

1999. évi felmérését mérlegelve az iménti kérdésekről mindenestre lehetséges és érdemes elgondolkodni.

Az 1. táblázat tizenhat történetileg, földrajzilag és egyházukat tekintve különböző ország „vallásossági” helyzetét mutatja be az 1990. és 1999. évi vizsgálat adatrengetegéből.

1. táblázat

Milyenek az európaiak?

	1999			1999			1999					
	v	nv	a	v	nv	a	vallásos		nem vallásos		ateista	
							18-29	30+	18-29	30+	18-29	30+
Franciao.	48	36	11	45	38	14	35	49	47	37	18	14
Nagy-Brit.	54	38	4	39	49	5	26	46	64	50	9	4
NSZK	54	27	2	59	32	4	47	65	48	30	5	4
NDK	32	37	17	27	47	21	22	30	56	48	22	22
Hollandia	59	33	6	63	30	6	56	65	36	29	8	6
Ausztria	70	15	2	76	18	2	71	82	26	17	3	2
Spanyolo.	64	28	4	57	33	6	42	65	47	30	11	5
Olaszo.	82	10	3	84	11	3	82	87	15	10	2	3
Írország	72	27	1	71	23	2	68	77	32	21	1	2
Lengyelo.	96	3	1	92	4	1	93	94	5	4	1	1
Szlovákia	69	16	3	77	13	4	75	84	20	12	5	4
Cseho.	38	47	5	41	46	8	34	46	58	46	8	8
Magyaro.	53	39	4	58	35	5	47	63	47	32	6	6
Oroszo.				60	27	4	64	66	32	29	4	5
Ukrajna				68	20	3	77	75	20	22	2	3
Románia				83	14	1	77	87	21	12	2	1
Görögo.				82	15	2	57	90	39	9	4	1

Jelmagyarázat: v: vallásosak; nv: nem vallásosak; a: ateisták; +: ...és több

Már az 1990. évi adatok szembetűnő különbségeket regisztrálnak az európaiak vallásosságát illetően. Két országban, nevezetesen az NDK-ban és Csehországban igen alacsony – egyharmados – a magukat vallásosnak mondók aránya, s ugyancsak kettőben (az NDK-ban és Franciaországban) a lakosság jelentős hányada (10% fölött) ateista.

Kétharmados vagy afölötti a vallásosság Lengyelországban, Olaszországban, Írországban, Ausztriában, Szlovákiában és Spanyolországban. Figyelemre méltó, hogy minden esetben katolikus országokra jellemző az intenzív hitéleti beállítottság, a táblázatban szereplő többi ország nagyjából 50-50 százalékos arányt mutat.

Az 1999. évi szondázás adatai kevés változásról számolnak be – három kivételtől eltekintve. Ezek: Nagy-Britanniában és Spanyolországban jelentős mértékben visszaesett,

Szlovákiában pedig ugyanilyen mértékben fokozódott a vallásosság. A táblázatban szereplő posztkommunista országok adatai – a volt NDK adatainak kivételével – arról tanúskodnak, hogy a kommunista rendszernek nem sikerült kiölnie a vallásosságot, legfeljebb úgy elfojtania, hogy az a rendszer bukása után azonnal újjáéledt.

Bebizonyosodott az is, hogy a fiatalság életében (Ukrajna kivételével) mindenütt kisebb szerepet játszik a vallásosság, mint a 30 évesnél idősebbek körében. Ez a trend régóta változatlan. Az ukrán eset mutat csak fordított arányt, ami speciális „posztszovjet” sajátosság.

A vallásosság iránti fiatal közöny előrevetíti azt, hogy Görögországban, Nagy-Britanniában, Spanyolországban, az NSZK-ban, továbbá Magyarországon és Csehországban is a közeljövőben számítani kell a felnőttkori vallásosság visszaesésére.

A 2. táblázat azt mutatja be, hogy a vizsgált tizenhat országban milyen intenzitású az egyházakkal való kapcsolat, azaz a lakosság az egyházi szertartásokon milyen gyakorisággal vesz részt.

2. táblázat

Az egyházakkal való kapcsolat intenzitása

	1990				1999			
	A vallás gyakorlása legalább egyszer							
	hetente	havonta	csak ünnepen	soha	hetente	havonta	csak ünnepen	soha
Franciaország	10	7	24	59	8	5	27	60
Nagy-Britannia	13	10	21	56	14	4	25	56
NSZK	19	15	25	41	16	19	44	22
NDK	9	8	24	60	6	7	31	57
Hollandia	21	10	22	48	14	11	28	46
Ausztria	25	19	24	33	23	20	41	17
Spanyolország	33	10	18	37	26	10	33	32
Olaszország	41	13	28	19	40	13	32	14
Írország	81	7	8	5	57	11	23	10
Lengyelország	65	18	9	8	59	19	17	5
Szlovákia	33	9	21	37	41	9	27	23
Csehország	9	4	23	65	7	5	31	58
Magyarország	14	10	28	49	10	7	40	43
Oroszország					3	6	41	50
Ukrajna					9	8	53	30
Románia					25	22	46	7
Görögország					22	21	54	3

E tekintetben is tarka a kép. Az egyházakhoz való kötődés intenzitása is azokban az országokban a leggyengébb, amelyek a vallásosság tekintetében is gyengének bizonyultak.

Tehát: a (volt) NDK, Csehország és továbbmenve: Franciaország, Nagy-Britannia, Magyarország. Velük szemben az írek, lengyelek, olaszok, szlovákok és spanyolok, megint csak a katolikus országokban élők, a legintenzívebb vallásgyakorlók.

1990 és 1999 között – néhány kivételtől eltekintve – a vallásgyakorlás pozícióiban sem mentek végbe szembeszökő változások. Mindenesetre Írországban nagy volt a visszaesés, ám ez igen magas szintről következett be, úgyhogy itt (és Lengyelországban) továbbra is intenzív maradt a vallásgyakorlás. Spanyolországban és Hollandiában is csökkenés következett be, Szlovákiában viszont erősödött a vallásgyakorlás.

1999-ben a (volt) NDK-ban, Csehországban, Franciaországban és Magyarországon sok a gyakorlatilag üres templom, és semmi sem utal arra, hogy a közeljövőben ez a helyzet megváltozik. Az orosz és az ukrán vallásgyakorlás alacsony szintjét az átmenet tényével lehet legalábbis „mentegetni”.

A 3. táblázat az Istenhez való fordulás, azaz az imádkozás gyakoriságára vonatkozó adatokat mutatja be. Ezek mintegy kontrolljául szolgálnak a vallásossági adatoknak. A lengyelek, az írek és az olaszok igen gyakran fordulnak Istenhez. Ugyanez jellemző a keleti keresztény románokra és görögökre is. Legkevésbé a keleti németek, a franciák és a csehek „imádkozósak”.

3. táblázat

	Az imádkozás gyakorisága				Az egyes életekben mennyire fontos Isten? (1–10-ig terjedő skála átlaga)	
	1999				1990	1999
	naponta	hetente legalább egyszer	ritkán	soha		
Franciaország	9	10	25	56	4,44	4,37
Nagy-Britannia	17	12	23	48	5,36	4,92
NSZK	14	27	30	29	5,30	5,48
NDK	6	11	17	66	3,78	3,16
Hollandia	22	12	18	48	4,85	5,02
Ausztria	20	24	36	20	6,33	6,61
Spanyolország	22	19	32	27	6,11	5,97
Olaszország	38	24	25	13	7,07	7,43
Írország	45	24	22	9	7,93	7,41
Lengyelország	51	27	18	4	8,38	8,39
Szlovákia	34	20	24	21	4,39	6,63
Csehország	10	7	20	62	4,40	3,63
Magyarország	25	13	25	37	5,35	5,36
Oroszország	16	11	18	56		5,25
Ukrajna	23	18	20	39		6,17
Románia	55	21	18	6		8,63
Görögország	49	15	25	11		7,93

Ugyanezt támasztja alá az a mutató is, amelyet az Isten egyének életében betöltött szerepétől egytől tízig terjedő fontossági skálán nyert „osztályzatok” átlagaként adtak meg.

A közölt adatokból és elemzésekből levonható az a következtetés, hogy a vallásosság szintjét mindenekelőtt a történelmileg kialakult sajátosságok és körülmények határozzák meg. Ezeket az adott állam kultúrájának és hagyományainak nevezzük. Hatóerejüket mi sem érzékelteti jobban, mint az, hogy míg Lengyelországban egy újszülött 92%-os valószínűséggel lesz vallásos, addig ez a cseh újszülött esetében csak 40%.

Ezenkívül a vallásosság alakulásában némileg „közreműködik” a nem (a nők vallásosabbak), az életkor (a fiatalság kevésbé vallásos) és a lakóhely is (a kistelepléseken élők vallásosabbak). A képzettségnek és jövedelemnek igen kis hatása van a vallásossági szintre.

Az is megállapítható, hogy a közép- és kelet-európai változások önmagukban nem módosították radikálisan a hitélet pozícióit, csak esélyt teremtettek megnyilvánulásához. Egyébként a „keresztény Európa” jövője az egyes országok „kezeiben” van, azaz helyi tényezők alakulásától függ.

Hogy mit kellene tenniük az egyházaknak saját jövőjük érdekében, arra a felettebb változatos helyzet miatt részletes „forgatókönyv” nem adható. Keretszerűen azonban hangoztatni lehet az egyházak jövőt megalapozó tennivalóit. Nevezetesen:

- megalapozott érveléssel fel kell hagyniuk a defenzív magatartással-politizálással,
- támogatniuk kellene az alulról jövő intézményi innovációs törekvéseket, amire történelmükben olyannyi pozitív példa található,
- az információs társadalom korában nyílt, a hibákat-bűnöket el nem tusoló működésre van szükségük (vö. az írországi és az USA-beli pedofil botrányok negatív hatásaival).

Futala Tibor

Vallás a detrekőcsütörtöki cigányok életében

Podolinská, Tatiana: Boh alebo Satan? Úloha nového náboženského hnutia Slovo života v polarizácii rómskej kolónie v Plaveckom Štvrtku. = Slovenský národopis, 51. roč. 2003. 1. no. 4–31. p.

Nyugat-Szlovákiában a detrekőcsütörtöki (Plavecký Štvrtok) roma kolóniában két, egymással ellenségeskedésben álló csoport él: a csütörtökiek-malackaiak és a bucsányiak. A közöttük lévő ellentét tíz év alatt fokozatosan alakult ki. Ez 2001-re valóságos háborúba torkollott, melynek számos sebesült és egy halott áldozata lett. (Azóta lecsillapodtak a felek, miközben vice versa 3-4 méter magas szálfákból készített tömör „háborús kerítések” révén is szeparálódnak egymástól.)

Hogy pontosan min is vesztek össze a romák, nem is lehet tudni. Valószínűleg a szemétkelés kérdése volt az egyik kiváltó ok: a csütörtökiek-malackaiak ezt a kérdést – a vándor cigány korból eredeztethető hagyománynak megfelelően – egyszerűen negligálták, míg a bucsányiak a „valami megoldást kell találni rá” álláspontját képviselték.

A bucsányiak polgárosultabb álláspontjának kialakulása ahhoz a három nőhöz kötődik, akik Detrekőcsütörtökre házasodtak be Bucsányból (Bučany). Polgárias magatartásuk azokat a helybeli romákat vonzotta, akik tehetősebbek voltak, és ambíciózusan integrálódni kívántak a többségi társadalomba.

A két csoport jellemzőiből kitűnik, hogy egy kolónián belül is mekkora antagonizmusok halmozódnak fel. A csütörtökiek-malackaiak csoportjáról azt kell leszögezni, hogy

- tagjai őshonosak,
- rendelkeznek csoporttudattal, ám az nem hierarchizált,
- kifelé patriarchális családtípust képviselnek, bár az anyának a családon belül nagy tekintélye van,
- személyiségük, én-tudatuk kevésbé fejlett, a csoportba nem tartozókkal való kommunikációjukban a „mi” dominál, mintha egyéni véleményük nem is volna,
- értékrendszerük tradicionális (a család, a sokgyerekes család, a cigány összetartozás, illetve a szegénység és a szabadság kultusza),
- alacsony szociális szinten élnek minimálisan felszerelt, vezetékes víz és WC nélküli kunyhókban, minden tagjuk munkanélküli,
- körükben sztereotípiá a „fehér” kisebbség negatív megítélése,
- a „roma” népnév passzív szókincsük része, egymás között és a többségi társadalom előtt egyaránt – negatív kicsengés nélkül – a „cigány” népnevet használják,
- konzervatív katolikusok (gyakori „zsidózással”), de hitviláguk tele van roma hagyományokkal is, újfajta vallásokról hallani sem akarnak.

Az őshonos cigányokkal szemben a bucsányiak csoportja

- jórészt betelepült,
- belsőleg strukturált és hierarchizált, s noha vajdájuk nincs, de mindenki tudja, ki a „főnök”,
- matriarchális családtípusban élnek, az általuk lakott „udvarságokat” női nevekkel illetik, a férfi-teknélyt „családilag” biztosítják,
- individuumokból áll, amiről egyes tagjaik egyénített megnyilatkozásai tanúskodnak,
- elfogadja a „fehérek” értékrendszerét, vagy legalábbis törekszik rá (kevesebb gyerek, higiénés szokások, a szegénység elítélése, a munkakerülés, a lopás és a hazugságok „cigány szokásainak” elvetése stb.),
- magasabb szociális szintre vergődött: rendes, többszobás és komfortos házakban él, modern eszközöket használ,
- a „fehér” többséget tiszteli, s maga is hozzá szeretne tartozni,
- tudatosan használja a „roma” népnevet, a „cigány” megnevezést az elmaradt romák megvetésére tartogatja,
- elveti a roma elemekkel kevert katolikus vallást, nyitott a vallási identitás keresésében.

A jellemzők felsorolása szöges ellentétet regisztrál a két csoport között. E „szöges ellentét” kialakításában és kiélezésében jelentős szerepet kaptak az amerikai pünkösdista avagy karizmatikus új vallások, amelyek a politikai fordulatot követően Detreköcsütörtökön is nyomban megjelentek. Először a Jehova tanúi folytattak missziós munkát a kolónián, majd több rövid életű hittérítő próbálkozás után az *élet szava* vert gyökeret a bucsányiak csoportjában.

Az élet szava a svédországi Uppsalában működött vezető központját. Nevét János apostol első levelének első fejezetéből kölcsönözte. Az ún. Teljes Evangéliumot hirdeti:

- a megváltást Jézus Krisztus által, azaz a bűnök bocsánatát és az örök életet,
- a Szentlélek általi keresztséget, ami új nyelveken való megszólaláson keresztül manifesztálódik,
- a Jézus neve általi gyógyulást és felszabadulást.

Szlovákiában a kilencvenes évek elején terjedt el ez a vallási irányzat. Manapság az ország minden részében intenzív missziós munkát fejt ki a romák körében. A direkt vallásos alkalmakon kívül (ezeken gyakran külföldi prédikátorok szólnak az egybegyűltekhez) él a népművelés és a sajtó lehetőségeivel is.

Detrekőcsütörtökön a roma misszió élére külön prédikátor (Milan Juríček) került, aki bibliaolvasó tanfolyamokat szervezett, s nem utolsósorban rajtuk keresztül ösztönözte azt a polarizálódási folyamatot, amelyről eddig szó volt. Hangsúlyozni kell, hogy közben a tanítás helybeli letéteményese nem támogatta az egyik felet se a háborúságban, amiért a bucsányi hívek meg is orroltak prédikátorukra, aki újabban az eleddig mereven elzárkózó csütörtökiek-malackaiak térítésével próbálkozik.

Akárhogy is: az élet szava tanítása és e tanítás terminológiája (Isten vagy Sátán) a két csoport háborúságában ideológiaként és ellenideológiaként szolgált.

Az élet szava missziós sikerei láttán felvetődhet: az ország történeti vallásainak nem lehetne-e, illetve nem kellene-e intenzívebb missziós munkát folytatniuk a romák társadalmi integrációja érdekében?

Futala Tibor

Az oroszországi fehérorosz diaszpóra és a nemzeti kultúra megőrzésének problémái

Grickevič, V. P.: Belorusskije diaszporal'nye obszestva Rossii i problemy sohraneniâ nacional'noj kul'tury. = Belorusskij sbornik. Stat'i i materialy po istorii i kul'ture Belorussii, 2. vyp. Sankt-Peterburg 2002. 5–15. p.

Oroszországban az ukrán után a fehérorosz a legnagyobb szétszórta élő nemzeti kisebbség, az orosz társadalom azonban kevésbé érti a fehéroroszok nemzeti törekvéseit. Ennek oka az, hogy az orosz oktatási rendszerben és a propagandában két évszázada folyik annak sulykolása, hogy nincs önálló fehérorosz nyelv és kultúra. A többi oroszországi nemzetiség, például a kaukázusi népek képviselői, egybemossák az oroszokat, az ukránokat és a fehéroroszokat, s mindhárom keleti szláv népben annak a birodalmi rezsimnek a képviselőit látják, amely hazájukat leigázta.

A moszkvai nagyfejedelemségben a XV–XVI. századtól kezdve követhető nyomon a fehéroroszok betelepülése. Jelentős volt már a livóniai háború során hadifogságba került fehéroroszok létszáma is, még többen jöttek a XVII. század eleji „zavaros időkben”, az északi háborúban, amikor is több százezer embert telepítettek át a fehérorosz területekről Oroszország belsejébe. Az áttelepülés folytatódott a lengyel–litván állam felosztása után is, részben a felkelések elfojtása utáni megtorlások következtében, részben munkavállalási céllal. A legnagyobb tömegű áttelepülésre azonban a szovjet korszakban került sor: a megtorlások, a kollektivizálás, az iparosítás, a szűzföldek feltörése során, valamint az északi erdőkitermelési munkákra és a távoli építkezésekre való munkástoborzás következtében. Ennek eredményeképpen ma Oroszországban 1,1 millió fehérorosz él azokon kívül, akik már beolvadtak orosz környezetükbe.

A cári rendszer százötven éve alatt Fehéroroszországban nem nyílt egyetlen fehérorosz nyelvű iskola sem, viszont sorra bezárták az ott működő felsőoktatási intézményeket. Ennek következtében az ifjúság a birodalom más területeinek egyetemi városaiba ment felsőfokú tanulmányokat folytatni, többek között a fővárosba, Szentpétervárra is. Itt alakultak meg az első fehérorosz diákegyesületek, amelyekből később az első politikai szervezetek kinőttek; az 1905. évi forradalom után itt alakult meg az első fehérorosz

könyvkiadó. Fehérorosz nemzetiségi egyesület még a szovjet idők kezdetén is működött egészen 1937-ig. A jelenleg működő pétervári fehérorosz kulturális egyesület 1989-ben, a gorbacsovi peresztrojka idején alakult meg. Hasonlóan aktív a tíz éves múltra visszatekintő moszkvai fehérorosz egyesület, további fehérorosz egyesületek működnek két szi-bériai nagyvárosban, Irkutszkban és Novoszibirszkben.

A fehérorosz kultúra megőrzése Oroszországban elsősorban a fehéroroszek jelentős részének a nemzeti kultúra iránti közömbössége, nagyfokú asszimilációja miatt nehéz. A posztszovjet térség nehéz gazdasági viszonyai szintén nem kedveznek a nemzeti kulturális aktivitásnak. A helyi szervek részéről igen kevés támogatást kapnak az egyesületek, a fehérorosz állam részéről pedig egyáltalán semmiféle támogatásra nem számíthatnak. Így aztán Oroszországban jóformán egyáltalán nincsenek fehérorosz kiadványok, iskolák, könyvtárak, kulturális intézmények. A fehérorosz nyelv elsajátítására csak a családban van lehetőség. Az orosz felsőoktatási intézetekben nincs egyetlen fehérorosz nyelvi és irodalmi tanszék sem, miközben Lengyelországban, ahol négyszer kevesebb fehérorosz él, mint Oroszországban, öt különböző városban hat fehérorosz tanszék működik, továbbá Lengyelországban két államilag finanszírozott fehérorosz rádióadó is sugároz műsort (Varsóból, illetve Białystokból), míg Oroszországban az egyetlen pétervári kisebbségi problémákkal foglalkozó adót is fől számolták. Mindez természetesen összefüggésben van a fehérorosz nyelv és kultúra kedvezőtlen helyzetével magában Fehéroroszországban.

Zoltán András